

Drept constituțional și Instituții politice II

prof. Mircea CRISTE

prof. univ. dr. Mircea CRISTE

- **Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor.**

- *1. Principii generale*
- *2. Drepturi sau libertăți fundamentale?*
- *3. Protecția drepturilor fundamentale*
  - *3.1. Avocatul Poporului*
  - *3.2. Curtea Constituțională Română*

•1. **PRINCIPII GENERALE PRIVIND DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE**

- Ordonează și determină interpretarea și aplicarea drepturilor fundamentale recunoscute fiecărei persoane.
- **Principiul bunei credințe.**
  - Noțiunea de bună credință rezultă din cuvântul compus latin bona fides
  - încălcarea bunei credințe presupune existența unui abuz de drept.
  - ceea ce poate fi calificat ca fiind abuziv nu este conținutul unui drept, ci modul de exercitare a acestuia.
  - cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți (art. 57 din Constituție).
- **Principiul egalității (art. 16)**
  - cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.
  - aplicarea unui tratament juridic egal persoanelor aflate în situații juridice identice sau similare

- discriminarea ca fiind orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
- Asigurarea unui tratament egal în exercițiul drepturilor fundamentale nu exclude nici instituirea unei protecții speciale pentru anumite persoane: existența și dezvoltarea minorităților naționale, statutul social și biologic special al femeii și al tinerilor, măsuri de protecție specifice pentru persoanele cu handicap
- protecție recunoscută în considerarea apartenenței la un grup care virtual se găsește într-o situație dezavantajată, inferioară față de alte persoane, într-o situație dată.
- Autoritatea : Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

- ***Principiul proporționalității.***

- restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o (art. 53)

principiul proporționalității are o dublă aplicare: Una în relațiile pe orizontală, între cetățeni, alta pe verticală, în raportul cetățeni-putere de stat.

- ***Principiul neretroactivității.***

- Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile (art. 15 alin. 2)

- ***Principiul acordării protecției statului***

- Protecția pentru copii, tineri și persoanele cu handicap;
- Protecția diplomatică
- Interzicerea extrădării și expulzării. Cetățeanul român, străin sau apatrid nu poate fi extrădat sau expulzat decât în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate. Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

- ***Principiul accesului liber la justiție (art. 21)***

- dreptul fiecărei persoane de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, precum și dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil (art. 6 CEDO)
- liberul acces la justiție nu înseamnă doar posibilitatea de a te adresa instanțelor, ci și de a beneficia de mijloace adecvate ocrotirii dreptului încălcat
- instituirea regulilor de desfășurare a procesului este de competența exclusivă a legiuitorului

- ***Principiul aplicării în concordanță cu tratatele privind drepturile omului, la care România este parte.***

- Dispozițiile privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile (art. 20).

•2. *Drepturi sau libertăți fundamentale?*

- În momentul consacării lor, la sfârșitul secolului al 18-lea, drepturile fundamentale s-au afirmat ca drepturi ale omului și drepturi ale cetățeanului. Astăzi această delimitare pare a se estompa.
- Unii autori consideră că noțiunile de drept și libertate desemnează aceeași categorie juridică, și anume cea de drept fundamental.
- linia de demarcație între libertate fundamentală și drept fundamental: ce înseamnă exercițiul fiecăruia dintre acestea.
- Libertatea se deosebește de drept prin aceea că desemnează posibilitatea recunoscută titularului acesteia de a avea sau de a nu avea un anumit comportament, independent de acțiunea pozitivă a celuilalt subiect al raportului juridic. Acesta din urmă are o singură obligație, negativă, de a se abține de la orice act care ar putea împiedica exercițiul deplin (în limitele recunoscute constituțional) al libertății.
- libertățile sunt cel mai adesea expuse restrângerii de la art. 53.

- ***Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale.***

- Exercițiul drepturilor nu poate fi unul absolut: o limitare fiind dată de respectarea drepturilor fundamentale ale celorlalți, a doua limitare este înscrisă în art. 53: exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege, numai dacă se impune și numai în următoarele situații:

- - apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor;
- - desfășurarea instrucției penale;
- - prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

- În toate cazurile enumerate, măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății. În urma revizuirii din octombrie 2003, textul constituțional precizează că restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică.

- orice drept fundamental poate face obiectul unei restrângeri?

• 2. *PROTECȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE*

• 2.1. *AVOCATUL POPORULUI*

- Controlul Parlamentului asupra executivului
- Instituția a fost introdusă pentru prima dată în Suedia, prin crearea unui organ special și specializat (*ombudsman*)
- Constituția României prevede și ea, în capitolul IV al celui de al doilea titlu al său (art. 58-60), această instituție, sub denumirea de *Avocatul Poporului*
- legea nr. 35/1997 – Avocatul Poporului apără drepturile și libertățile cetățenilor în raporturile acestora cu autoritățile publice

- ombudsmanul parlamentar suedez este numit de legislativ (Riksdag) și are ca misiune asigurarea respectării legilor de către autoritățile și funcționarii statului, fiind direct răspunzător în fața Parlamentului
- În Franța, *Le Défenseur des droits* (Apărătorul drepturilor) înlocuiește Mediatorul Republicii , Apărătorul copiilor, Înalta Autoritate de Luptă împotriva Discriminărilor și pentru Egalitate și Comisia Națională de Deontologie și a Securității
- La nivelul UE, există un sistem de a soluționa plângerile privind greșelile de administrație îndreptate împotriva instituțiilor sau organelor Uniunii, prin anchetele conduse de *Mediatorul European*.
- în Marea Britanie, ombudsmanul (*The Parliamentary and Health Service Ombudsman*) reunește atribuțiile ombudsmanului parlamentar și al ombudsmanului pentru servicii de sănătate
- În Germania, o comisie parlamentară pentru petiții
- În Austria, Administrația este controlată de Colegiul Avocaților Poporului (*Volksanwaltschaft*)
- în Republica Moldova, găsim o instituție asemănătoare cu cea românească, purtând și același nume, Avocatul Poporului.

- Avocatul Poporului este numit în plenul celor două Camere pe o durată de 5 ani
- Este asistat de adjuncți specializați pe domenii de activitate, numiți de birourile permanente ale Camerei Deputaților și Senatului, la propunerea Avocatului Poporului, cu avizul comisiilor juridice. Aceștia nu trebuie să aibă pregătire juridică.
- Avocatul Poporului are acces la documentele secrete deținute de autoritățile publice, în măsura în care le consideră necesare

- Poate sesiza Curtea Constituțională și i se solicită punctul de vedere în cazul sesizărilor privind legile și ordonanțele referitoare la drepturile și libertățile cetățenilor
- Legea contenciosului administrativ nr. 554 din 2 decembrie 2004 împuternicește Avocatul Poporului să sesizeze instanța competentă de contencios administrativ.
- pot fi organizate birouri teritoriale în funcție de necesitățile realizării atribuțiilor ce-i revin

•4. CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN

Din cele 28 de state ale UE

19 au instituită o curte constituțională (Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Croația, Franța, Germania, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Polonia, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania, Ungaria).

8 au un control de constituționalitate exercitat (și) de puterea judecătorească (Estonia, Finlanda, Irlanda, Grecia, Cipru, Danemarca, Portugalia, Suedia)

2 nu au un control de constituționalitate al legilor (Olanda și Regatul Unit al Mării Britanii).

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

O preocupare în a le constitui din *juriști* (Austria, Bulgaria, Croația, Germania, Italia, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia, Spania, Ungaria), uneori fiind cerută și calitatea de magistrat (Austria, Belgia, Germania, Italia, Portugalia)

Numărul judecătorilor de la curțile constituționale sau de la cele care au acest rol diferă și el, de la 7 (Letonia) la 16 judecători (Germania), și chiar 20 (cu membrii supleanți de la Curtea austriacă)

Mandatul judecătorilor variază și el, între 8 și 12 ani, sau este fără termen (Austria, Belgia și curțile supreme) și, cu unele excepții (Cehia, Croația, Spania) nu poate fi înnoit

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

Numirea

judecătorilor poate fi dată *șefului statului*, dar la propunerea legislativului (Austria, Belgia, Slovacia, Slovenia), Guvernului (Irlanda) sau a celor 3 puteri în stat (Spania) ori doar *legislativului* (Croatia, Germania, Letonia, Polonia, Ungaria).

Alteori, numirea este dată *fiecărei puteri* pentru un anumit număr de judecători (Cehia – Președintele cu avizul Senatului, Franța - Parlament și Președinte, Bulgaria și Italia- toate cele trei puteri).

Este de remarcat o asociere a puterii judecătorești la numirea judecătorilor constituționali (Bulgaria, Italia, Letonia, Spania).

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

- Inamovibilitate și o imunitate identică cu cea a parlamentarilor, care nu poate fi ridicată decât cu votul Curții.
- Interdicția de a exercita alte demnități și profesii
- Președintele Curții ales, în general pentru 3 ani, de judecatori sau desemnat de autoritatea care numește judecatorii

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

Atribuții jurisdicționale:

* controlul *a priori* și *a posteriori* al normelor.

* Statele au evitat recunoașterea unei *actio popularis*, unele introducând o procedură de filtraj care permite o analiză preliminară și o respingere a cererilor vădit nefondate sau nelegale

Atribuții politice:

* rol de **arbitru în conflictele** dintre autorități sau dintre stat și colectivitățile teritoriale (Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Cipru, Croația, Franța, Germania, Italia, Polonia, Slovacia, Slovenia, Spania, Ungaria)

* **judecător electoral și referendar** (Croația, Franța, Italia, Portugalia, Slovacia)

* **controlul** constituționalității **partidelor** politice (Bulgaria, Cehia, Croația, Estonia, Germania, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia)

* **sanționarea autorităților** politice, în principal a Președintelui (Austria, Bulgaria, Croația, Germania, Italia, Slovenia).

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

Sesizarea

la inițiativa autorităților publice
(parlament, guvern, ombudsman,
curtea supremă, procurorul general,
grupuri de parlamentari)

la inițiativa jurisdicțiilor de drept
comun

la inițiativa cetățenilor (prin recursul
de constituționalitate - Belgia,
Germania, Spania).

•(CONTROLUL LEGILOR ÎN UNIUNEA EUROPEAN)

• **Judecata**

- Desemnarea unui judecător raportor
- Partile își prezintă argumentele în formă scrisă/sau orală, iar ședințele sunt de regulă publice
- Deliberarea se face în secret, pe baza proiectului de hotărâre prezentat de judecătorul raportor, uneori cu posibilitatea redactării opiniilor separate

- 2.2. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ ROMÂNĂ

- Crearea Curții - raportată la o tradiție apărută la 1912.

- **2.2.1. COMPUNEREA CURȚII**

- 9 membri numiți *judcători*, 6 aleși de legislativ (3 în Camera deputaților și 3 în Senat) și 3 desemnați de Președinte. Mandatul de 9 ani nu poate fi prelungit sau reînnoit.
- Curtea se reînnoiește cu o treime la fiecare 3 ani, fiecare din autoritățile amintite numind un nou judecător.
- Judecătorii să aibe cel puțin 18 ani vechime într-o activitate juridică sau în învățământul superior juridic
- Incompatibili cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția celor din învățământul juridic superior.
- Președintele Curții este ales de și dintre judecători pentru un mandat de 3 ani.

• 2.2.2. ATRIBUȚIILE CURȚII

• 2.2.2.1. Atribuțiile predominant juridictionale.

- **2.2.2.1.1. Controlul anterior:** referitor la legile, Regulamentele votate de Parlament și tratatele sau alte acorduri internaționale
- **2.2.2.1.2. Controlul posterior, pe cale de excepție:** legile intrate în vigoare și ordonanțele guvernamentale.
- **2.2.2.1.3. Controlul inițiativelor legislative ale cetățenilor:** respectarea dispozițiilor privind inițiativa, procedura și limitele revizuirii, decizia sa însoțind în Parlament proiectul de lege.

• 2.2.2.2. Atribuții predominant politice

- 2.2.2.2.1. Interzicerea unui partid politic care militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept sau a suveranității, independenței și integrității României.
- 2.2.2.2.2. Cu privire la instituția Președintelui: verifică alegerea și confirmă rezultatele; aviz consultativ în cazul suspendării; constată existența circumstanțelor care ar justifica interimatul funcției.
- 2.2.2.2.3. soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice

• 2.2.3. PROCEDURA ÎN FAȚA CURȚII

• 2.2.3.1. Sesizarea

- controlul anterior al legilor: Președintele, președinții celor 2 Camere parlamentare, Guvernul, un număr de 50 de deputați sau 25 de senatori, Înalta Curte de Casație și Justiție și, în urma revizuirii din 2003, Avocatul Poporului.
- controlul posterior: instanța în fața căreia chestiunea de neconstituționalitate a fost invocată, Avocatul Poporului.

• 2.2.3.2. Judecata

- În plen, președinții Camerelor și Guvernul putând prezenta puncte de vedere scrise. În judecarea chestiunilor prejudiciale, ședințele sunt de regulă publice.
- Curtea pronunță *decizii*, când examinează constituționalitatea unei norme sau a unui partid politic, *avize consultative*, în cazul propunerilor de suspendare a Președintelui României și *hotărâri*, în toate celelalte cazuri.
- Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei

•Cursul următor

Libertățile fundamentale

- CRISTE, *Curs...*, pp. 117-132
- DELEANU, *Instituții ...*, pp. 452-535
- DRĂGANU, *Drept ...*, tratat elementar, vol. I – pp. 151-163
- IONESCU, *Tratat ...*, pp. 669-675; 682-683
- MURARU, TANASESCU, *Drept...*, pp. 135-171
- SELEJAN GUTAN, *Drept...*, pp. 135-143
- Genoveva VRABIE, Marius BĂLAN *Organizarea ...*, pp. 335-364